

LATVIJAS VALSTS PREZIDENTS

Rīgā 2021. gada 3. februārī

Nr. 37

Ministru kabinetam

Augsti godātais Kariņa kungs!

Tehnoloģijas 21. gadsimtā turpina savu straujo attīstību. To atbilstoša un mērķtiecīga izmantošana var nozīmīgi veicināt mūsu valsts izaugsmi un sabiedrības labklājību. Covid-19 krīzes apstākļos tehnoloģiju loma un ietekme ir tikai augusi, rodas jauni digitālie pakalpojumi un iespējas. Tāpēc Latvijas valsts pārvaldes pienākums ir rūpēties, lai šīs jaunās iespējas būtu maksimāli pieejamas ikkatram Latvijas iedzīvotājam un labumu no tām gūtu visa mūsu sabiedrība kopumā.

Diemžēl jau šobrīd redzams, ka jaunās iespējas un pakalpojumi nav pieejami visiem. Tam iemesls ir daļas sabiedrības nepietiekamās digitālās prasmes, kā arī nepilnības valsts pakalpojumu piedāvājumā un pieejamībā. Tādējādi sabiedrībā iezīmējas digitālā plaisa, kas, iztrūkstot mērķtiecīgai un konsekventai valsts politikai, var vērsties plašumā.

Jāapzinās, ka jau tuvā nākotnē digitālā plaisa var kļūt par vienu no galvenajiem nevienlīdzības veicinātājiem sabiedrībā. Tā var ne tikai saasināt atšķirības iedzīvotāju labklājības līmenī, mazināt pilsoņu konstruktīvu sadarbību un iesaisti valsts lietās, bet arī vājināt piederības sajūtu valstij, tādējādi apdraudot demokrātijas sekmīgu funkcionēšanu.

Pārdomāta un mērķtiecīga valsts digitālā politika šodien ir izšķiroši nepieciešama ikviena iedzīvotāja labklājības, Latvijas sabiedrības demokrātiskās saliedētības un Latvijas valsts turpmākās attīstības labā.

Ar šo vēstuli nosūtu Jums manas padomnieces digitālās politikas jautājumos Ievas Ilvesas vadītās darba grupas izstrādātos rīcībpolitikas priekšlikumus. Tie piedāvā prioritāros darbības virzienus un kompleksus rīcības soļus Latvijas iedzīvotāju digitālo prasmju un valsts digitālo pakalpojumu uzlabošanā, priekšlikumus digitālās telpas drošībai, kā arī piedāvā digitālās transformācijas pārvaldības un ieviešanas modeli.

Esmu pārliecināts, ka darba grupas izstrādātie rīcībpolitikas priekšlikumi ļaus mums labāk sasniegt digitālās transformācijas mērķus.

Pielikumā: Informācija par digitālās politikas diskusiju ciklu un rīcībpolitikas priekšlikumiem uz sešām lapām.

Cieņā

Valsts prezidents

Egils Levits

Par digitālās politikas diskusiju ciklu un rīcībpolitikas priekšlikumiem

Valsts digitālās politikas mērķim jākalpo labumam, kuru no šīs politikas gūs ikkatrs Latvijas iedzīvotājs un tādējādi sabiedrība kopumā. Valsts digitālajai politikai ir jādod skaidra atbilde uz jautājumu: *kā Latvijas valsts digitalizācijas politika un tajā ieguldītie līdzekļi uzlabos katra cilvēka dzīvi?*

Digitālo izaugsmi kā prioritāru uzsvēr Eiropas Komisija un paredz tai ievērojamu finansiālu atbalstu “*NextGenerationEU*” programmā. Šo finansiālo atbalstu saņems visas Eiropas Savienības valstis. Latvijas valdības pienākums ir izmantot šo Eiropas sniegto atbalstu tālredzīgi, mērķtiecīgi un produktīvi. Pretējā gadījumā digitālā plaisa var izveidoties ne tikai Latvijas sabiedrībā, bet arī starp Latviju un pārējām Eiropas Savienības valstīm.

Nemot vērā to, ka:

- Covid-19 krīze ir paātrinājusi digitālo risinājumu izstrādi un izmantošanu,
- Eiropas Komisija plāno piešķirt ievērojamus finanšu līdzekļus digitālās nozares izrāvienam Eiropā, reformējot līdzšinējo digitālās politikas praksi,
- Latvijā līdz šim nav atbildīgas institūcijas par visaptverošas digitālās politikas veidošanu un ieviešanu,

Rīgas pilī uzaicinātie digitālās nozares eksperti vairāku diskusiju ciklā trīs mēnešu gaitā sniedza gan savu redzējumu par esošo situāciju digitālā jomā Latvijā, gan iepazīstināja ar priekšlikumiem Latvijas digitālajai rīcībpolitikai, kurus esmu apkopojis pievienotajā dokumentā.

Digitālās izglītības un prasmju trūkums līdzās fragmentētai un neefektīvai digitālās politikas ieviešanas sistēmai tika uzsvērti kā galvenie šķēršļi tālākai sekmīgai attīstībai. Ekspertu grupai bija pamatotas bažas, ka bez pārvaldības reformas un skaidri noteiktiem un izmērāmiem mērķiem valsts politikā Eiropas sniegtais finanšu atbalsts tiks apgūts, neradot būtisku izrāvienu valsts izaugsmē.

Minētie secinājumi un priekšlikumi ir strukturēti trīs prioritāros rīcībpolitikas virzienos: (1) izglītība un prasmes, (2) digitāli valsts pakalpojumi pielāgoti cilvēkam un (3) uzticība un drošība. Noslēgumā ir iezīmēts pārvaldības modelis un tā pakāpeniska ieviešana, kas ir būtisks priekšnosacījums sekmīgai digitālai transformācijai.

Digitalizācija nav pašmērķis, bet darba rīks, lai sasniegtu mērķi – Latvijas iedzīvotāju labklājību un izaugsmi modernā, sociāli atbildīgā un spēcīgā valstī.

1. Digitālās prasmes un digitālā pratība

I

Latvijas iedzīvotājiem un uzņēmumiem ir nepieciešamas prasmes, lai izmantotu digitālās iespējas un rīkus savas labklājības vairošanai. Bez digitāli prasmīga Latvijas iedzīvotāja nav iespējama valsts digitāla izaugsme.

Digitālās *prasmes* ir vajadzīgas, lai cilvēki spētu izmantot valsts un privātā sektora sniegtos digitālos pakalpojumus, sākot no saziņas mehānismiem, informatīvām platformām (piem., medijus) un beidzot ar valsts digitālajiem pakalpojumiem. Lai visi iedzīvotāji varētu pilnvērtīgi piedalīties valsts dzīvē, digitalizējot valsts pakalpojumus, ir kompleksi jārisina gan piekļuves, gan atbalsta jautājumi.

Digitālā *pratība* ir vajadzīga, lai iedzīvotāji spētu izmantot tehnoloģijas kā darba instrumentu, spētu integrēt to ikdienas izglītības vai profesionālajā darbā, radīt pievienoto vērtību savai dzīvei un labklājībai, kā arī sabiedrībai kopumā.

II

Visaptverošas iedzīvotāju digitālās pratības īstenošanai nepieciešamie rīcībpolitikas soļi.

1. Jābūt skaidri definētām mērķauditorijām, apkopotiem datiem par esošo situāciju, to analīzei, īstermiņā un ilgtermiņā izvirzītiem sasniedzamiem mērķiem digitālo prasmju apgūvē. Šīs mērķauditorijas ir bērni (skola), studenti, zinātne, pētnieki (augstskola), darbaspēks (bezdarbnieks, mazkvalificēts, kvalificēts), uzņēmēji (lielie un mazie).
2. Mācību saturs un metodoloģija jāpielāgo mērķauditorijai, izmantojot gan pasaulē pieejamus risinājumus, gan veidojot lokālu apmācības kapacitāti. Mācību programmu aktualitāte ir jāizvērtē, balstoties datos, tās regulāri jāpilnveido.
3. Tehniskais nodrošinājums ir jāpakārto mērķauditorijas vajadzībām – plānotajām investīcijām IT infrastruktūrā jāsaucina ar mērķiem, kas noteikti izglītības, prasmju pilnveidošanas un pētniecības programmās:
 - a. *Skola2030* mācību programmā ir integrētas bērnu izglītībai nepieciešamās digitālās prasmes, bet kritiski trūkst materiāltehniskā nodrošinājuma (jaudīgs interneta pieslēgums skolās, datori) un skolotāju. Ir jāizvērtē iespēja tehniku īrēt iepretim iepirkumiem.
 - b. Augstskolām ir nepieciešami jaudīgi tehnoloģiskie resursi, piemēram, augstas skaitļošanas kapacitāte un iespēja strādāt ar

publiskajiem datiem (anonīmiem, drošiem) – šobrīd tie nav pieejami pētniecības un inovācijas attīstībai.

- c. Dažādās par nodarbinātību atbildīgajās institūcijās ir nepieciešama vienota pieeja darbaspēka izglītošanai, lai sniegtu iedzīvotāju grupām pielāgotu atbalstu un vienlaikus piedāvātu karjeras un izaugsmes ceļu. Ir nepieciešami dati un to analīze, lai nodrošinātu, ka tiek piedāvātas zināšanas un prasmes, kuras darba tirgū iespējams izmantot.
4. Informatīvs, skaidrojošs darbs iedzīvotājiem par nākotnes darbu, par peļņas iespējām un karjeru, lai veicinātu izpratni un motivāciju.
5. Valsts lielo uzņēmumu līdzdalība, radot pieprasījumu pēc inovācijām, pakalpojumiem un produktiem, investējot pētniecībā un ilgtermiņa izaugsmē.

2. Iedzīvotājam pielāgoti valsts pakalpojumi

III

Ikviens digitāls pakalpojums ir veiksmīgs tikai tad, ja tas ir pielāgots klientam. Cilvēka vajadzībām pielāgotas tehnoloģijas ietaupa laiku un nodrošina ērtību. Ikvienam Latvijas iedzīvotājam ir tiesības saņemt kvalitatīvus valsts digitālos pakalpojumus.

Latvijā ir digitalizēta liela daļa valsts pakalpojumu, bet līdz šim tas ir veikts no iestāžu skatupunkta, pārnesot pakalpojumu uz elektronisko vidi pēc iestādes ieskatiem. Tādējādi valsts iestāžu pakalpojumu digitalizācija ir atšķirīga, tajos ir grūti orientēties, un tie ne vienmēr ir savstarpēji saskaņoti.

Šī pieeja 21. gadsimta trešajā dekādē vairs neatbilst klienta vajadzībām. Vienlaikus ar apjomīgiem ieguldījumiem valsts IT infrastruktūras atjaunošanā ir jāmaina pieeja. Valsts elektronisko pakalpojumu grozam ir jābūt pielāgotam cilvēka ikdienas situācijām. Šis grozs, pakalpojumu kvalitāte un izmantojamība ir pastāvīgi jāpilnveido, analizējot datus par iedzīvotāja lietošanas pieredzi un apmierinātību.

IV

Valsts digitālo pakalpojumu uzlabošanai nepieciešamie rīcībpolitikas soļi.

1. Skaidri jādefinē pieeja: valsts ir vienots pakalpojuma sniedzējs digitālajā telpā. Iedzīvotājam nav nepieciešams orientēties dažādos pakalpojuma klāstos, mājaslapās, prasībās un datubāzēs. Pakalpojumiem jābūt pielāgotiem cilvēka dzīves situācijām. (Piemēram, “bērna piedzimšana” ietver viegli identificējamus saistītos pakalpojumus vienuviet: reģistrācija, pabalsti nacionāli, lokāli,

institucionāli, bērna kopšanas atvaļinājums, pirmsskolas izglītības iestādes reģistrācija, atvieglojumi u.c.)

2. Pakalpojumi patstāvīgi jāpilnveido, balstoties uz datiem par to izmantojamību un klientu pieredzi, nevis institūciju vērtējumu. Ir noteikta metodoloģija pakalpojumu pieredzes mērīšanai, dati ir sistemātiski jāizmanto, lai uzlabotu valsts pārvaldi un identificētu prioritāros uzdevumus atbilstoši iedzīvotāju nepieciešamībām. Anonīmi un droši apkopotu dati kalpo jaunu inovatīvu risinājumu ieviešanai, tos var izmantot kā pētniecībā, tā privātajā sektorā jaunu pakalpojumu radīšanai.
3. Valsts pārvaldes digitalizācija optimizē valsts resursus, tādējādi “brīvos” resursus ir jānovirza konkrētu problēmu risināšanai un individuālam atbalstam, tajā skaitā sniedzot palīdzību attālināti un klātienē. Elektroniskos pakalpojumos ir jābūt iespējai identificēt kļūdas (tīšas un netīšas) un sniegt nekavējošu manuālu atbalstu ikvienā situācijā. Liekot akcentu uz valsts digitāliem pakalpojumiem, ir jāveic audits visu dažādo valsts iestāžu apkalpošanas centru kapacitātē un funkcijās, tie jāizvieto tā, lai klātienes atbalsts būtu tuvu sasniedzams ikvienam iedzīvotājam.
4. Iepirkumu un pārvaldības sistēmā ir jāiestrādā elastīgums absorbēt un labot kļūdas, lai pakalpojumus var īsā termiņā uzlabot un pielāgot vajadzībām.
5. Valsts pakalpojumu digitalizācija jeb sistēmas pilnveidošana ir jāveic centralizēti. Apjomīgu vai tādu IT projektu īstenošanai, kuriem ir kritiski svarīga ietekme, ir jābūt iespējamai, tikai saskaņojot ar digitālās nozares atbildīgo amatpersonu (*skat. 4. nodaļu*), kura izvērtējumā ņem vērā arī digitālās drošības aspektu. Saskaņojums ir obligāts priekšnosacījums valsts finansējuma izmantošanai, lai panāktu digitālo pakalpojumu saliedētību, funkcionalitāti, drošību un uzticamību.

3. Uzticama un droša digitālā telpa

V

Inovācija un digitalizācija nav iespējama bez drošības un uzticamības. Pieaugot digitālo pakalpojumu, produktu un lietu apjomam, pieaug drošības riski un to sarežģītība. Lai arī Latvijas iestādes un uzņēmumi nav piedzīvojuši apjomīgu uzbrukumu, datu noplūdi vai servisu pārrāvumu, šie riski ir neizbēgami virtuālajā vidē. Kā zināms, jau vairākas Eiropas valstis ir cietušas no kiberuzbrukumiem.

Valsts pienākums ir aizsargāt iedzīvotājus digitālajā vidē, tajā skaitā nodrošinot pamata brīvību un tiesību aizsardzību. Cilvēks nedrīkst tikt pakļauts

tehnoloģijām. Tehnoloģijas nedrīkst pieņemt lēmumus cilvēku vietā. Īpaši svarīgi ir to ņemt vērā, pielietojot mākslīgo intelektu un algoritmus.

VI

Digitālās telpas drošībai nepieciešamie rīcībpolitikas soļi.

1. Izstrādājot valsts digitālo politiku, pakalpojumus un tehniskos risinājumus, ir jāizvērtē ne tikai to ieguvumi, bet arī drošības riski. Ir jānodrošina pamata tiesību un brīvību aizsardzība: datu drošība, privātuma ievērošana, diskriminācijas novēršana/neveicināšana.
2. Iedzīvotājiem ir jānodrošina samērīga iespēja saņemt visus valsts digitālos pakalpojumus arī klātienē vai izmantojot tuvumā esošu klientu atbalsta centru.
3. Ikviens digitāls risinājums ietver drošības riskus, tāpēc to ieviešanai un izmantošanai ir jāparedz gan finanšu investīcijas, gan arī mērķtiecīgs un argumentēts skaidrojošais darbs.
4. Ir jānostiprina esošais IT drošības koordinācijas mehānisms valstī – Nacionālā IT Drošības padome, piešķirot tai pilnvaras izvērtēt un, ja nepieciešams, apturēt digitāla risinājuma ieviešanu, ja tas neatbilst drošības prasībām.
5. Valsts digitālajai drošībai ir jāplāno regulāras investīcijas gan esošo risinājumu pilnveidošanā un jaunu izstrādē, gan arī inovatīvos nacionālās drošības risinājumos un pētniecībā.

4. Digitālās politikas pārvaldība un ieviešana

VII

Ir jāmaina digitālās politikas pārvaldības un ieviešanas līdzšinējais modelis. Fragmentācija ir kļuvusi par Latvijas valsts pārvaldes darba lielāko šķērslī gandrīz ikvienā jautājumā, kas vienlaikus attiecas uz vairākām valsts pārvaldes nozarēm. Par fragmentāciju digitālajā jomā tiek maksāta jo īpaši augsta cena. Milzīgi finansiālie līdzekļi tiek ieguldīti dažādos atsevišķos nozares IT projektos, kuri bieži vien savstarpēji nesadarbojas vai kuros sadarbībai iztrūkst kādi būtiski citas nozares pārziņā esoši komponenti. Valsts līdzekļi bieži tiek izmantoti neefektīvi, kā to vairākkārt secinājusi Valsts kontrole. Tādēļ kopējais digitalizācijas ieguvums sabiedrībā ir salīdzinoši neliels iepretim ieguldīto investīciju apjomam.

Latvija nevar atļauties “pa vecam” izmantot plānoto Eiropas Komisijas finansējumu “*NextGenerationEU*” digitālajai nozarei vairāku simtu miljonu eiro apmērā. Tāpēc

- a) ir jāveic esošās pārvaldības un dažādu iestāžu funkciju audits un

b) jāveido jauns digitālās transformācijas pārvaldības modelis.

Lai koordinēti un mērķtiecīgi virzītu digitalizācijas rīcībpolitiku, ir nepieciešams iedibināt par nozari kopumā pilna laika politiski atbildīgas amatpersonas posteni. Šai amatpersonai ir jādod pilnvaras pārraudzīt un lemt par vienotiem principiem valsts sektora turpmākā digitalizācijā, tajā skaitā par finanšu līdzekļu piešķiršanu un izmantošanu.

Tā kā ikviena reforma ir laikietilpīga un darbs ir jāsāk nekavējoties, aicinu izveidot *pagaidu pārejas digitālo komandu*, kura īstenotu jaunu pārnozaru pieeju vienotas valsts digitālās politikas veidošanā un ieviešanā. Šī pārejas “digitālā komanda” strādātu politiski atbildīgās amatpersonas vadībā un koordinējot darbu ar visām esošajām digitālās politikas struktūrvienībām Izglītības un zinātnes ministrijā, Ekonomikas ministrijā, Labklājības ministrijā, Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijā (kas atbild par valsts pakalpojumiem) un Satiksmes ministrijā (kas atbild par infrastruktūru).

VIII

Virknē nacionālos un starptautiskos pētījumos Latvijas iedzīvotāju digitālās prasmes tiek vērtētas kā nepietiekamas, tāpat arī ieguldījumi pētniecībā un inovācijās. Valsts turpmākās izaugsmes labā ir nepieciešamas neatliekamas izmaiņas. Ir jānosaka prioritātes ne tikai vārdos, bet arī darbos un finanšu resursu piešķiršanā, tai skaitā atbilstoši prioritātēm izmantojot Eiropas fondu līdzekļus.

Mūsu valsts pārvaldei ir raksturīgs pārspilēts normatīvisms, kas attaisno procesu, bet ignorē iegūto rezultātu. Mainoties tehnoloģijām, mūsu ikdienas un darba gaitām, uzņēmējdarbībai un galu galā arī dzīvesveidam, mums ir jāmaina arī domāšanas un darba kultūra pašā valsts pārvaldē.

Digitālās transformācijas projekta veiksmē nav izcila atskaite tā noslēgumā, bet reāli dati un informācija par to, ko ir ieguvis ikkatrs Latvijas iedzīvotājs, kāda ir bijusi digitalizācijā pieejamo līdzekļu atdeve, kā ir augusi atsevišķa cilvēka un Latvijas ekonomiskā un sociālā labklājība.

IX

Šis krīzes laiks motivē un mobilizē ikvienu no mums pieņemt pragmatiskus lēmumus un spert izšķirošus soļus. Latvijas digitālā politika ir valsts prioritārs uzdevums, lai visiem Latvijā būtu vienlīdzīgas iespējas, lai ikviens iedzīvotājs šodien un nākotnē var nodrošināt savu un savu bērnu labklājību un izaugsmi.

Valsts prezidenta padomniece
informatīvās telpas un digitālās politikas jautājumos

Ieva Ilvesa

Rīgā 2021. gada 28. janvārī